

1. Pridobivanje novega znanja

BAROK

Izraz izhaja iz portugalske besede »barocco« in pomeni izkrivljeno, pretirano, popačeno oz. nepravilen, kriv biser.

V širšem pomenu označuje izraz barok stilno usmerjenost 17. in 18. stoletja v umetnostilikovni, glasbeni in književni umetnosti. Temeljna značilnost baročnega sloga je izumetničenost, preobremenjenost, celo popačenost.

V slikarstvu so se odlikovali zlasti Italijan Caravaggio (Karavadžo), Francoz Fragonard (Fragonar), Nizozemci Rubens, Van Dyck (Van Dajk), Rembrand, Španec Velazquez (Velaskes).

Na glasbenem področju so zasloveli Vivaldi, Tartini, Bach, Handel.

Izraz baročna književnost označuje literarna dela, ki nastanejo kot posledica krize renesanse, reformacije in protireformacije. Slog baročne književnosti je tipično baročen: nabuhel, preobremenjen, polno je metafor (zapletene, drzne), izrazov in besednih zvez, ki jih drugače v vsakdanjem govoru ne uporabljamo, povedi so večstavčne, polno je prigliah ali ekzemplov, ki tvorijo zgodbo, pojavljajo se tudi latinski citati... Pri nas je baročni slog dosegel višek z Janezom Svetokriškim.

Vmesna stopnja med renesanso (gladke linije) in barokom (izumetničenost) je MANIERIZEM (likovna smer, ki je nasprotje renesanse), nadaljevanje baroka pa je ROKOKO (v literaturi slogovni pojav, ki je težil k lahkotnosti, igrivosti, zabavi).

PROTIREFORMACIJA IN BAROK NA SLOVENSKEM

Trajanje: 17. st. in 1. polovica 18. st. (delno že 16. st.).

V tem času so na Slovenskem z željo, da bi ponovno vzpostavili katolicizem, delovale rekatolizacijske komisije, ki so požigale knjige in preganjale protestante. Edina knjiga, ki ji je bilo prizaneseno, je bila Dalmatinova Biblija. Ta je ostala normativni pripomoček nadaljnjih 200 let, vse do Japljevega prevoda. Rekatolizacijske komisije so podpirali jezuiti, ki prevzamejo šole, gledališča, vplivajo na razvoj glasbene umetnosti in

književnosti. Protireformacija je imela toliko večji uspeh, ker se reformacija med kmeti ni zakoreninila, saj ni uresničila njihovih socialnih teženj. Lahko bi rekli, da je protireformacija za skoraj petdeset let ustavila književni razvoj, vendar to ne pomeni, da se ni pisalo. Škof Tomaž Hren delno ohrani protestantsko knjižno tradicijo, saj leta 1613 omogoči izdajo knjige EVANGELIJI INU LISTUVI (naslonil se je na Dalmatinov prevod Biblije). Prav tako se je književna tradicija nadaljevala znotraj samostanov, kjer se je veliko prepisovalo. Literatura je bila v glavnem cerkvena in poučna, Tomaž Hren pa je bil tisti, ki je vzpodbujal njen nastanek.

LITERARNE ZVRSTI

Temeljna literarna zvrst je bila PRIDIGA. Gre za polliterarno zvrst, ki je doživela vrhunec z Janezom Svetokriškim. Ta je namreč z zbirko pridig SACRUM PROMPTUARIUM oz. SVETI PRIROČNIK (1691-1707) dosegel evropski vrh.

Pojavile so se tudi t.i. VERSKE IGRE. Ena najbolj znanih je **ŠKOFJELOŠKI PASIJON**, ki ga je napisal oče Romuald.

ZNANOST pa je doživela razcvet z VALVASORJEM in njegovo Slavo vojvodine Kranjske (1689). Vsekakor je to ena glavnih knjig v obdobju baroka, obsega pa 15 delov, ki so vezani v 4 knjige. Gre za zgodovinsko, geografsko, etnografsko (navade in običaji ljudi), gospodarsko, versko... predstavitev vojvodine Kranjske. Namenil jo je domačinom in tujcem, da bi Kranjsko bolje poznali (pisana v nem. j.). Da je lahko knjigo natisnil, je na Bogenšperku odprl bakroreznico, tiskarno in tiskarno za plošče. Stroškovno je bil to seveda velik zalogaj in posledica je bila, da je Valvasor obubožal. Hkrati predstavlja pomemben vir za kasnejše književnike in znanstvenike (Prešeren).

Tudi pri nas sta se pojavila baročno slikarstvo in arhitektura. Znan je zlasti kipar F. ROBBA (vodnjak treh kranjskih rek). Baročna je ljubljanska stolnica (arhitekt Pozzo).

KULTURNOZGODOVINSKE ZNAČILNOSTI:

Leta 1678 začne v Ljubljani delovati Mayrjeva tiskarna, po italijanskih vzorih oblikujejo Academie operosorum (Akademija delovnih), leta 1701 ustanovijo Academie philharmonicorum (predhodnica Slovenske filharmonije).

BAROK

»barocco« → izkrivljeno, pretirano, popačeno

nepravilen, kriv biser

BAROK označuje (v širšem pomenu) stilno usmerjenost 17. in 18. st. v umetnosti – likovni, glasbeni, književni. Baročni **SLOG** je izumetničen, preobremenjen, celo popačen.

BAROČNO SLIKARSTVO:

- Italijan Caravaggio
- Francoz Fragonard
- Nizozemci Rubens, Van Dyck, Rembrand
- Španec Velazquez

GLASBENO PODROČJE:

Vivaldi, Tartini, Bach, Händel

BAROČNA KNJIŽEVNOST označuje lit. dela, ki nastanejo kot posledica krize renesanse, reformacije in protireformacije.

SLOGOVNE ZNAČILNOSTI BAROČNE KNJIŽEVNOSTI:

- metafore (zapletene, drzne)

- izrazi in besedne zveze, ki jih v vsakdanjem govoru ne uporabljamo
- večstavčne povedi
- latinski citati
- eksempli ali priglihe (zgled, primera, ponazoritev moralnega nauka s kratko zgodbo, pripovedjo o človeškem obnašanju s pozitivnim ali negativnim zgledom)

Vmesna stopnja med renesanso (gladke linije) in barokom (izumetničenost) je MANIERIZEM (likovna smer, ki je nasprotje renesanse), nadaljevanje baroka pa ROKOKO (v literaturi slogovni pojav, ki je težil k lahkotnosti, igrivosti, zabavi).

PROTIREFORMACIJA IN BAROK NA SLOVENSKEM

→ 17. st. in 1. polovica 18. st. (delno že konec 16. st.)

→ delovanje REKATOLIZACIJSKIH KOMISIJ, ki so želele ponovno vzpostaviti katolicizem => požiganje knjig, preganjanje protestantov; nastop jezuitov, ki te komisije podpirajo

→ protiref. skoraj za petdeset let ustavi književni razvoj; delno ohrani protestantsko književno tradicijo TOMAŽ HREN, ki leta 1613 omogoči izdajo knjige EVANGELIJI INU LISTÚVI;
literatura je bila v glavnem cerkvena in poučna;

→ LITERARNE ZVRSTI:

- **PRIDIGA** = temeljna zvrst; gre za polliterarno zvrst (zgodba – nauk), ki je del verskega obreda; vrhunec je doživela z JANEZOM SVETOKRIŠKIM → zbirka pridig SACRUM PROMPTUARIUM oz. SVETI PRIROČNIK (1691 – 1707);
- **VERSKE IGRE**; ena najbolj znanih je ŠKOFJELOŠKI PASIJON (napisal oče Romuald);

→ RAZVOJ ZNANOSTI

J. V. Valvasor: Slava vojvodine Kranjske

- ena glavnih knjig v obdobju baroka
- obsega 15 delov, ki so vezani v štiri knjige
- gre za zgodovinsko, geografsko, etnografsko, gospodarsko, versko... predstavitev vojvodine Kranjske
- pisana v nem. j., namenjena domačinom in tujcem
- pomemben vir kasnejšim književnikom (Prešeren) in znanstvenikom

→ tudi pri nas pojav baročnega slikarstva in arhitekture (kipar F. ROBBA, baročna je ljubljanska stolnica)

→ KULTURNOZGODOVINSKE ZNAČILNOSTI:

- Mayrjeva tiskarna v Ljubljani (1678)
- Academia operosorum
- Academia philharmonicorum (1701)